

GIÁ TRỊ CỦA ẤN PHẨM ĐỊNH KỲ THUỘC TƯ LIỆU EFEO TẠI THƯ VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

TRẦN THỊ KIỀU ANH^(*)

Thư viện Khoa học xã hội (tiên thân là Thư viện của Trường Viễn Đông Bác cổ Pháp (EFEO) được thành lập ngày 26/2/1901) hiện lưu trữ và bảo quản khối lượng lớn các tài liệu quý, đa dạng và phong phú, từ tài liệu dạng sách, ấn phẩm định kỳ (serial), hay tài liệu vi phim, ảnh, bưu ảnh, đĩa hát, bản đồ, tranh vẽ, sắc phong, bản viết tay, bản dập văn bia, thân tích thân sắc, hương ước...

Qua thời gian, số lượng tài liệu tại Thư viện Khoa học xã hội (Thư viện KHXH) được bổ sung ngày càng nhiều, đáp ứng được nhu cầu của bạn đọc trong và ngoài nước. Trong kho tài nguyên này, các fonds tài liệu do EFEO bàn giao từ năm 1957 vẫn có giá trị nghiên cứu khoa học và giá trị lịch sử rất lớn. Tuy nhiên, hiện nay, do nhiều nguyên nhân khác nhau, các tài liệu dạng sách và ấn phẩm định kỳ đã được tổ chức đóng tập và lưu giữ lẫn vào nhau trong các kho dưới dạng sách. Bài viết bước đầu tìm hiểu nhóm ấn phẩm định kỳ lưu giữ trong kho EFEO, nhằm giới thiệu đến bạn đọc những giá trị tiềm ẩn chưa được khai thác hết của khối tài liệu quý này.

1. Một số nét mô tả về nhóm ấn phẩm định kỳ

Hiện nay, Thư viện KHXH tổ chức lưu giữ các nhóm tài liệu của EFEO trước đây thành nhiều kho theo ngôn ngữ hoặc theo loại hình tài liệu nhưng lớn nhất là hai kho QTO (tên cũ là 4°) và OCTO (tên cũ là 8°). Hai kho nói trên lưu giữ chủ yếu các dạng tài liệu theo ngôn ngữ Slav (Slavo) và ngôn ngữ Latin, bao gồm tiếng Anh, tiếng Pháp, tiếng Nga, tiếng Hà Lan, tiếng Đức, tiếng Tây Ban Nha, tiếng Bồ Đào Nha... và tiếng Việt. Ngoài ra, còn có hai kho tài liệu chữ tượng hình là kho Nhật Bản cổ và kho Trung Quốc cổ.

Số liệu thống kê từ cơ sở dữ liệu (CSDL) bài tạp chí tại Thư viện KHXH cho thấy, về số lượng, cả hai kho QTO và OCTO có tới 460 tên ấn phẩm định kỳ chữ Latin, với hơn 30.000 số, trong đó ấn phẩm định kỳ bằng tiếng Việt lên tới 48 tên và được đóng thành khoảng 6.000 tập. Nhóm ấn phẩm định kỳ này bao gồm các loại tạp chí, tập san, bản tin, công báo, các chuyên đề đặc biệt, phụ đề, phụ chương, chuyên san, nguyệt san. Riêng bản tin và tạp chí bắt đầu

^(*) ThS., Viện Thông tin KHXH.

bằng Bulletin lên tới hơn 200 tên trong tổng số 2 kho nói trên. Ngoài ra, các ấn phẩm định kỳ bằng tiếng Nhật, tiếng Trung cũng được lưu giữ lẫn vào với sách, nhưng không thuộc kho EFEO chung, và được phân chuyên biệt vào kho sách Nhật Bản cổ và Trung Quốc cổ. Nhóm ấn phẩm định kỳ bằng chữ tượng hình có khoảng 50 tên.

Về độ tuổi của các ấn phẩm định kỳ, tài liệu được lưu giữ và sưu tầm với tuổi đời lâu nhất là ấn phẩm tiếng Pháp có tên *Mémoires de littérature tirez des registres de l'Académie Royale des inscriptions et belles lettres* (Hồi ký văn chương của Viện Văn khắc và Văn chương Hoàng gia Pháp) do Viện này xuất bản dưới dạng ấn phẩm định kỳ (chuyên san). Năm đầu tiên của chuyên san này là 1717 (2 tập) và năm cuối cùng là 1951 với tổng số 109 tập. Chuyên san này còn có một phụ san khác xen kẽ vào những năm chưa được xuất bản mang tên *Histoire de l'académie royale des inscriptions et belle lettres* (Lịch sử của Viện Văn khắc và Văn chương Hoàng gia). Như vậy, tuổi đời của chuyên san này được lưu giữ ở kho EFEO là 235 năm. Bên cạnh đó, không ít các ấn phẩm định kỳ có độ tuổi trên 100 năm và được bổ sung kéo dài hơn 100 năm như tạp chí tiếng Pháp có tên *Journal Asiatique* (nghiên cứu lịch sử, triết học, ngôn ngữ, văn học và các vấn đề phương Đông) của Hội nghiên cứu châu Á. Số đầu tiên của tạp chí này có từ năm 1841 và số cuối cùng được bổ sung vào năm 1955, tổng số năm được nhập vào thư viện là 115 năm. Và tính đến nay, số đầu tiên của tạp chí *Journal Asiatique* có độ tuổi 172 năm.

Tạp chí tiếng Anh được lưu giữ sớm nhất trong kho, từ năm 1806, có tên *Asiatic researches or transactions of the*

society instituted in Bengal for inquiring into the history and antiquities the arts, sciences, and literature of Asia (*Nghiên cứu châu Á hay kỷ yếu của hội ở Bengal tìm hiểu về lịch sử và cổ vật nghệ thuật, khoa học và văn học của châu Á*). Số đầu tiên của tạp chí này xuất bản năm 1806 và số cuối cùng là năm 1839. Độ tuổi của tạp chí là 207 năm.

Tạp chí tiếng Nga trong kho EFEO có tuổi đời già nhất có tên *Sibirskij Vestnik* (tạp chí Siberia) với 22 số từ năm 1818 đến năm 1824. Các tạp chí có tuổi đời trên 50 năm là 18 tên, bao gồm 8 tên bằng tiếng Pháp, 1 tên tiếng Hà Lan, 9 tên tiếng Anh. Các tạp chí bằng chữ tượng hình có tuổi đời không dài bằng các tạp chí chữ Latin và chữ Slavơ. Chúng được bổ sung bắt đầu từ sau khi thành lập Thư viện EFEO.

2. Một số giá trị nổi bật của nhóm ấn phẩm định kỳ thuộc kho EFEO

Như đã nói ở trên, có rất nhiều các ấn phẩm định kỳ có tuổi đời hơn 100 năm. Số ấn phẩm định kỳ còn lại cũng có tuổi đời tối thiểu 60 năm. Khá nhiều tên ấn phẩm trong nhóm hiện nay vẫn còn được tiếp tục xuất bản trên thế giới và cũng có không ít tên các ấn phẩm định kỳ được đổi tên để tiếp tục xuất bản. Tuy nhiên, một số ấn phẩm thuộc nhóm ấn phẩm định kỳ này hiện nay không còn được xuất bản lại. Nếu có thì người đọc chỉ còn tìm kiếm được một vài số vô cùng ít ỏi từ Internet theo công nghệ số hóa.

Với khoảng 460 tên ấn phẩm định kỳ, nội dung các chuyên ngành mà các ấn phẩm định kỳ liên quan tới hết sức đa dạng và thuộc về các lĩnh vực học thuật chuyên sâu như giáo dục, khảo cổ, lịch sử, văn chương, nghệ thuật, địa lý, quân sự, nhân học, dân tộc học, ngôn ngữ học. Các bài đăng trong các ấn

phẩm nói trên là những bài viết mang tính khảo cứu, nghiên cứu khoa học, trao đổi kiến thức. Riêng về Đông Dương, đã có tới gần 100 tên ấn phẩm định kỳ có liên quan trong đó phần lớn là những nghiên cứu khoa học về xứ này. Có thể thấy các bài viết trong các ấn phẩm có nội dung liên quan tới các nghiên cứu tại 5 xứ thuộc Đông Dương (theo cách chia của Pháp) trước đây theo cách gọi khi đó là: Bắc Kỳ, Trung Kỳ, Nam Kỳ, Ai Lao và Cao Miên.

Về mặt nội dung, nhóm ấn phẩm định kỳ phân rõ thành hai khu vực địa lý: *nhóm liên quan tới Đông Dương* và *nhóm không thuộc khu vực Đông Dương*.

- Về nhóm ấn phẩm định kỳ liên quan tới Đông Dương: có 03 tên ấn phẩm định kỳ có giá trị tương đương như Công báo là: *Bulletin officiel de la Cochinchine Francaise*; *Bulletin Administratif de l'Annam*; *Bulletin administratif du Tonkin* và ngoài ra còn một tập san khác cũng có giá trị tương đương là *Bulletin administratif du Nord Vietnam (Bắc phần hành chính nguyệt san)*. Các tập san này bao gồm những văn bản quy phạm pháp luật, những công bố, quyết định, sắc lệnh... về hành chính nhằm quản lý, phát triển và khai thác toàn xứ Đông Dương lúc bấy giờ, phần nào cho thấy cách thức quản lý xã hội Việt Nam của Chính phủ Pháp và chính quyền bảo hộ Đông Dương. Đây là nguồn tư liệu quý cho các nhà khoa học trong các nghiên cứu về lịch sử, tư liệu, quản lý xã hội,...

Bên cạnh đó, còn phải kể đến những ấn phẩm định kỳ liên quan tới các nghiên cứu về Đông Dương như kinh tế, lịch sử, văn hóa, khảo cổ, ngôn ngữ, nhân học, dân tộc học như tập san *Bulletin économique de l'Indochine (Tập san Kinh tế Đông Dương)*, *Journal Asiatique*, *Nông*

cổ mìn đàn, *Chuyên san Giáo dục phổ thông cấp I*, *Văn hóa từng biên*, *Việt Nam tân báo*... Đáng chú ý trong số này là tập san *Bulletin de l'ecole Francaise d'Extrême-Orient (Tập san EFEO)*. Giá trị học thuật của những tập san này đã được khá nhiều học giả thế giới thừa nhận. Nhiều bài nghiên cứu, trao đổi kiến thức, khảo cứu của những học giả người Pháp như Henri Parmentier, Louis Finot, George Coedès... và của các học giả người Việt làm việc tại EFEO lúc bấy giờ như Nguyễn Văn Huyền, Nguyễn Văn Tố, Trần Văn Giáp... đã trở thành những viên gạch đầu tiên đặt nền móng cho sự phát triển của các ngành KHXH sau này ở Việt Nam. Thời điểm công bố và xuất bản của những bài viết đã mặc nhiên trở thành mốc lịch sử quan trọng mở đầu cho một ngành khoa học mà sau này những người kế tục vẫn còn phải nhắc tới. Ví dụ, bài *Note sur l'iconographie de Ben Mala* của Geogre Coedès về các tượng thần linh trong các đền thờ Chăm đã trở thành một trong những bài nghiên cứu tiên phong về văn hóa Chăm.

Những phát hiện quan trọng trong các nghiên cứu về các xứ bản địa Đông Dương cũng được công bố trên các tập san của EFEO thời bấy giờ, như các phát hiện về Thánh địa Mỹ Sơn, Bãi đá cổ Sapa, những vấn đề trong ngôn ngữ của các tộc người thiểu số ở Việt Nam. Các tập san nghiên cứu về Đông Dương cũng đăng những bài nghiên cứu, những khảo cứu về lịch sử tài chính, khảo cổ, khảo cứu về các tộc người thiểu số ở Đông Dương, những nghiên cứu về địa bạ, tổ chức làng xã ở các xứ nói trên, tâm lý người Đông Dương thuộc 5 xứ, những khảo cứu về văn hóa nói chung, văn hóa phi vật thể, hoạt động truyền giáo, tôn giáo mới, tín ngưỡng dân gian đều được nghiên cứu tương đối tỉ mỉ và

đăng trên các tạp san nói trên. Ví dụ: Bài *Simple aperçu sur l'industrie de la soie en Cochinchine* của M. Assou trên tạp san *Bulletin de la société des études Indo-chinoises de Sai gon* năm 1896, giới thiệu tổng quát, ngắn gọn về ngành dệt lụa tơ tằm ở Đông Dương, qua đó cho thấy bức tranh toàn cảnh của dệt lụa tiểu thủ công nghiệp ở Đông Dương thời bấy giờ. Các tạp san về Đông Dương thực sự đa dạng và có giá trị khoa học và lịch sử đến ngày nay. Các ấn phẩm này được xuất bản phần lớn ở dạng tiếng Pháp, tiếng Việt, tiếng Anh và cả tiếng Đức.

- Về nhóm ấn phẩm định kỳ không thuộc khu vực Đông Dương: đây là những dạng ấn phẩm định kỳ thuộc các lĩnh vực nghiên cứu trên khắp thế giới phục vụ cho các nghiên cứu khoa học và khảo cứu ở EFEO. Tuy nhiên giá trị khoa học của chúng trong các khoa học chuyên ngành và liên ngành vẫn rất quan trọng. Ví dụ như *The Journal of the Royal Asia Society of Great Britain and Ireland*, *Journal of the Straits Branch of the Royal Asiatic Society (1923- journal of the Malayan branch of the Royal Asiatic Society; 1946-Journal of the Royal Asiatic Society of Bengal)*, *Toung Pao – Archives concernant l'histoire, les langues, la géographie, l'ethnographie de l'Asie Orientale: China, Japon, Corée, Indochine, Asie Centrale et Malaise*.

Những bài viết khoa học trong những tạp chí này là của các học giả thời đó, thậm chí có cả những bài viết nghiên cứu về Đông Dương của các học giả không thuộc giới khoa học chuyên nghiên cứu về Đông Dương như bài “*La cour d'Annam*” (Tòa án xứ An nam) trong tạp chí *Annales d'Extrême Orient* số VII (năm 1887) và VI (năm 1888), trang 275-277 của tác giả Bernier A. hoặc bài “*Un ministre annamite. Le*

régent Tường” trên tờ *La Nouvelle Revue* năm 1887, từ trang 508 - 527, của tác giả Rheinart P.

Những bài nghiên cứu khoa học trong các ấn phẩm định kỳ đã cho thấy sự liên hệ hoặc trực tiếp hoặc gián tiếp đóng góp nào đó tới những nghiên cứu khoa học của các nhà nghiên cứu ở EFEO. Các bài nghiên cứu nói trên có giá trị nghiên cứu liên ngành không chỉ với những nhà khoa học ở EFEO mà còn cả những nhà khoa học khác trên thế giới cũng như ở Việt Nam lúc đó. Ngoài ra, một số bài nghiên cứu về Đông Dương trong khuôn khổ hợp tác nghiên cứu khoa học của nhóm các nhà khoa học ở EFEO cũng thấy xuất hiện trong một vài ấn phẩm nghiên cứu khoa học thế giới lúc bấy giờ.

Vì tuổi đời của tạp chí đã lâu và không còn được tái bản, do đó hiện nay, các tạp chí này đã trở nên rất hiếm và độc bản. Không nhiều các thư viện trên thế giới còn lưu giữ những tạp chí nói trên. Thậm chí việc tìm kiếm các bài viết đó cũng vô khả dụng ngay khi người đọc tìm kiếm trên Internet. Giá trị khoa học và giá trị độc bản của các ấn phẩm định kỳ nói trên đã tạo nên sự quý hiếm cho toàn bộ fonds ấn phẩm định kỳ của kho EFEO ở Thư viện KHXH.

3. Một số đề xuất nhằm quảng bá và khai thác hiệu quả nhóm ấn phẩm định kỳ của kho EFEO

Mặc dù fonds ấn phẩm định kỳ của kho EFEO có giá trị khoa học và lịch sử rất lớn nhưng vẫn chưa được nhiều độc giả, đặc biệt là các nhà khoa học biết đến. Vì thế, việc quảng bá rộng rãi nhóm tài liệu này tới đông đảo bạn đọc là việc làm cần thiết. Thư viện KHXH cần tăng cường giới thiệu sâu hơn hoặc theo chuyên đề, chủ đề trên các tạp chí khoa học, trên website của thư viện,... những giá trị nổi bật về khoa học, lịch

sử, văn hóa của nhóm ấn phẩm định kỳ. Việc quảng bá này sẽ giúp bạn đọc biết tới một cách nhanh nhất, hiệu quả nhất. Bên cạnh đó, Thư viện KHXH cũng cần tổ chức hệ thống dịch vụ giúp người đọc có thể tiếp cận nhanh nhất, dễ dàng nhất đến nhóm tài liệu này như: hoàn thiện CSDL các bài trích tạp chí kho EFEO để bạn đọc có thể tra tìm theo từng bài, xây dựng dịch vụ hỏi đáp thông tin, đặt tìm thông tin qua thư điện tử, qua điện thoại. Thư viện KHXH cũng cần khẩn trương đưa hệ thống CSDL lên Internet để có thể giúp độc giả tiếp cận với các tài liệu hiện có từ xa một cách nhanh chóng, trong đó có các bài trích tạp chí thuộc kho EFEO.

Những việc làm nói trên không chỉ giúp cho độc giả có thể tiếp cận tốt nhất tới những tạp chí quý hiếm ở Thư viện

KHXH mà còn tạo nên cách thức quản lý cũng như khai thác hiệu quả nhóm tài liệu này □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Thái Bình, Ngô Thế Long, (2009), *Thư viện Viên Đông bắc cổ: Giai đoạn 1898 - 1957*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
 2. Hồ Sĩ Quý, Vương Toàn (chủ biên) (2011), *Thư viện Khoa học xã hội*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
 3. *Bàn về khái niệm "Tài liệu quý hiếm"*. <http://nlv.gov.vn/nghiep-vu-thu-vien/ban-ve-khai-niem-tai-lieu-quy-hiem.html>
 4. *Năng động là động lực phát triển của thư viện*, <http://nlv.gov.vn/nghiep-vu-thu-vien/nang-dong-la-dong-luc-phat-trien-cua-thu-vien.html>
-
- (tiếp theo trang 44)
7. Hội đồng Gia tộc (2009), "Tộc ước họ Nguyễn Triệu Cơ".
 8. Hội đồng Nhân dân - Ủy ban Nhân dân xã Quỳnh Đôi (2002), "Quy ước của Làng văn hóa Quỳnh Đôi".
 9. Hošllinger, Franz and Max Haller (1990), "Kinship and social networks in modern societies: a cross-cultural comparison among seven nations", *European Sociological Review*, 6:103-124.
 10. Jellema, Kate (2007), "Everywhere Incense Burning: Remembering Ancestors in Đổi Mới Vietnam", *Journal of Southeast Asian Studies* 38:467-492.
 11. Vũ Ngọc Khánh (1997), "Dòng họ Việt Nam từ nguồn gốc đến vận mệnh" trong sách *Văn hoá các dòng họ ở Nghệ An*, Nxb. Nghệ An, Nghệ An (79-85).
 12. Kleinen, John (1999), *Facing the Future, Reviving the Past: A Study of Social Change in a Northern Vietnamese Village*, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
 13. Litwak, E. and I. Szelenyi (1969), "Primary Group Structures and Their Functions - Kin, Neighbors, and Friends", *American Sociological Review*, 34:465-481.
 14. Luong, Hy V (2010), *Tradition, Revolution, and Market Economy in a North Vietnamese Village, 1925-2006*, Honolulu: University of Hawai'i Press.
 15. Shorter, Edward (1975), *The Making of the Modern Family*, New York: Basic Books.
 16. Phan Hữu Thịnh (2003), *Làng Quỳnh xưa học hành và khoa cử*, Nghệ An (Tài liệu chưa xuất bản).